

FOGLALKOZTATOTTAK ÉS NEM-FOGLALKOZTATOTTAK A KILENCVENES ÉVEK MUNKAERŐPIACÁN

A magyarországi munkaerőhelyzet számszerűleg 1993 végén –94 elején volt a legrosszabb, s egyúttal szerkezetében is alkalmatlan a rendszerváltás követelményeinek való megfelelésre. A szerző a helyzet alakulását időszakonként, valamint munkavállalói kategóriákként [nemenként] elemzi, s óv attól az elhamarkodott következtetéstől, hogy a munkanélküliek számának lassú csökkenése a munkaerőpiac bárminő javulását jelentené.

A kilencvenes évek eleje óta drámai változások terepe a munkaerőpiac, amelynek fő jellemzői:

- a foglalkoztatottság zsugorodása,
- a tömeges méreteket öltött munkanélküliség – egyre hosszabb állástalanul töltött időtartammal, és
- az inaktívvá válás erősödő tendenciája.

Foglalkoztatottság

1990-96 között a foglalkoztatottak száma közel másfél millióval csökkent. Ennek kilenczede 1993. végéig lezajlott, és nagyjából fele-fele arányban oszlott meg a nők és a férfiak között. A foglalkoztatottak számának további visszaesése ugyanakkor már jórészt (92%-ban) a nőkre koncentrálódott. Súlyosbította a munkaerőpiaci feszültségeket, hogy a tömeges munkahely-megszűnések időszaka egybeesett a munkavállalási korú népesség demográfiai eredetű bővülésével. (1. táblázat)

Noha a foglalkoztatottak közel másfél milliós létszámvesztéséből a hat év alatt összességében alig egynegyed jutott a munkavállalási koron felüliekre, 1996. elején már csak 134 ezren dolgoztak az évtized elején még közel fél milliányi 55;60 év feletti keresőből. Az idősek kiszorulása a munkaerőpiacról a munkanélküliség felfutásának az időszakára összpontosult, de azután sem állt meg. 1990-94. között a foglalkoztatottak aránya a munkavállalási koron felüliek között 21,4%-ról 8,7%-ra, majd 1996. elejére 5,8%-ra csökkent.

A munkavállalási korú foglalkoztatottak (15–54 éves nők, 15–59 éves férfiak) létszámvesztése is jórészt lezajlott 1993. végéig, azóta már csak 72 ezerrel fogyatkozott a számuk. Ezt azonban feltétlenül nemenként kell vizsgálni, mert a foglalkoztatottak összességére vonatkozó adat elfedi, hogy az egyenleg a nők 93 ezer fős csökkenésének és a férfiak 21 ezer fős létszám-növekedésének a következménye. Ennek köszönhető, hogy 1994–96. között 63,7%-ról 64,2%-ra nőtt a foglalkoztatottak aránya a 15–59 éves férfi népességből, míg a 14–54 éves nők körében – 57,4%-ról 54,1%-ra – tovább mérséklődött a mutató.

A népesség 1990. eleji 50,4%-os foglalkoztatottsági szintjének a visszaesését az 1996. eleji 36,7%-ra¹ szokás ún. függőségi rátaként értelmezni és jelentését úgy magyarázni, hogy a vizsgált időszakban 98-ról 173-ra nőtt az eltartottak száma 100 foglalkoztatottra. Ez a szélsőséges egyensúly-bomlás az oka annak, hogy az állami szociális-jóléti feladatok normális ellátását gátló, folyamatos támogatás-megvonások ellenére a piaci munkahely-teremtést ellehetetlenítő adó- és TB-terhek nehezedenek a legális munkaerőpiac szereplőire.

Hogyan értékelhetők e változások nemzetközi összehasonlításban? Ezt a 15 EU-tagállam 1990–95. évi adataihoz igazított hazai arányszámokon keresztül lehet lemérni. (2. táblázat) Ez idő alatt a teljes népesség foglalkoztatottsági rátája 41,3%-ról 39,8%-ra csökkent az EU-országok átlagában, míg nálunk 50,4%-ról 36,6%-ra.

A népesség gazdasági aktivitásának és foglalkoztatottságának változása

Népességkategóriák (ezer fő)	1990. jan. 1.	1994. jan. 1.	1996. jan. 1.
1. Teljes népesség	10 374,8	10 227,0	10 212,3
2. 15-54, 59 éves	5 956,8	6 071,6	6 080,7
3. 55, 60 éves és idősebb	2 287,5	2 294,6	2 295,1
4. Gazdaságilag aktív népesség (5+8)	5 251,4	4 513,9	4 239,6
5. Foglalkoztatottak (6+7)*, ebből:	5 227,2	3 881,8	3 743,7
6. - 15-54,59 éves	4 738,8	3 681,7	3 609,6
7. - 55, 60 éves és idősebb	488,4	200,1	134,1
8. Regisztrált munkanélküli	24,2	632,1	495,9
9. Külföldön dolgozók	3,6	27,0	23,0
10. 15-54,59 évesek gazdasági aktivitásának rátája (6+8):2=%	80,0	71,1	67,5
11. 55,60 éven felüliek gazd.akt.rátája(7:3)=%	21,4	8,7	5,8
12. Munkanélküliségi ráta (8:4)=%	0,5	14,0	11,7
13. Foglalkoztatottak aránya a teljes nép-ből (5:1)=%	50,4	37,8	36,7
14. Munkavállaló korú foglalkoztatottak aránya a 15-54,59 éves népességből (6:2)=%	79,5	60,6	59,4

* Foglalkoztatottak sorkatonákkal, de a gyesen, gyeden lévők nélkül. Követve a KSH nemzetközi standardokhoz igazodó besorolását, utóbbiakat a gazdaságilag nem aktív népesség részének tekintettük.

Forrás: Számítások a nemzetgazdaság 1994. és 1996. január 1. munkaerőmérlege adataiból, KSH, Budapest, 1994, 1996.

A hivatkozott országokban a női munkavállalók aránya 32% körül stabilizálódott, Magyarországon ugyanakkor a női népesség 44,9%-áról esett vissza ugyannerre a szintre ez a mutató. Az 1994. óta tapasztalható szerény javulás ellenére az igazi lemaradás a férfiak foglalkoztatottsága tekintetében áll fenn a fejlett piacgazdaságokhoz viszonyítva. 1995-ben nálunk a férfi népesség 41,9% végzett kereső tevékenységet, a 15 tagállam átlagában pedig 47,7%. (2. táblázat)

A férfiak hátránya még szemléletesebben mutatható ki a 15-64 éves népesség 1995. évi adatainak összehasonlításával, ami pontosan tíz%-kal alacsonyabb férfi foglalkoztatottságot jelez hazai viszonylatban az EU-tagállamokénál. Az eltérő nyugdíjkorhatár miatt a 15-64 éves nők foglalkoztatottsági rátája is másfél százalékkal elmarad az összehasonlításba vont országok mutatójától, ami miatt Magyarországon magas női foglalkoztatottságról már csak múlt időben beszélhetünk. Ez önmagában nem lenne probléma, hiszen bizonyos mértékű aktivitáscsökkenés a

nők körében kifejezetten kívánatos. Hozzá kell tenni azt is, hogyha a fejlett piacgazdaságok átlagos szintjére esett is vissza a hazai nők otthonon kívüli munkavállalása, az a ledolgozott munkaidő volumenét tekintve még mindig magasabb foglalkoztatottságot jelent az EU-országokénál, hiszen azokban a nők többnyire jelentős, de a hazainál feltétlenül nagyobb hányada dolgozik részmunkaidőben.² A hazai változások iránya azonban aggasztó, többek között azért, mert ellentétes a nemzetközi tendenciákkal.

Nem-foglalkoztatottak

A munkavállalási korú népesség munkaerőpiaci értelemben vett kihasználatlanságáról a legteljesebben a nem-foglalkoztatottak adatai tájékoztatnak. Ebbe mindazok beletartoznak, akik nem folytatnak kereső tevékenységet, azaz a munkanélküliek és az inaktívak. A nem-foglalkoztatottak számának és összetételének változása a 3. táblázatban követhető nyomon.

A népesség foglalkoztatottsága az Európai Unió 15 tagállamának átlagában és Magyarországon

százalék

Népesség- kategóriánkénti foglalkoztatottsági ráta	EU-tagállamok (15)		Magyarország*	
	1990.	1995.	1990.	1995.
Foglalkoztatott nők aránya				
– a 15–64 éves	49,5	50,1	68,9	48,6
– a teljes női népességből	32,0	32,2	44,9	32,2
Foglalkoztatott férfiak aránya				
– a 15–64 éves	75,9	70,9	83,3	60,3
– a teljes férfi népességből	51,0	47,7	56,4	41,9
Foglalkoztatottak aránya				
– a 15–64 éves	62,6	60,4	75,9	54,1
– a teljes népességből	41,3	39,8	50,4	36,6

* A magyar adatokban a gyesen, gyeden lévők nem szerepelnek, de a sorkatonák megjelennek a foglalkoztatottak között.
Forrás: Employment in Europe, European Commission, 1996, Brussels-Luxembourg, p. 147.

Az évtized első felében a munkavállalási korú nem-foglalkoztatottak száma összességében 1234 ezer fővel gyarapodott. Ez pontosan annyival haladja meg a foglalkoztatottak létszámvesztését,

amekkora a 15-54;59 éves népesség demográfiai eredetű növekménye volt. Mivel a nagy létszámú ifjúsági korosztályok munkavállalási korúvá érése egybeesett a meglévő munkahelyek tömeges

3. táblázat

A nem-foglalkoztatottak összetétele a munkavállalási korú népességből

15-54,59 éves népesség főbb kategóriái (ezer fő)	1990. jan. 1.	1994. jan. 1.	1996. jan. 1.
Foglalkoztatottak*	4 742,4	3 708,7	3 632,6
Nem-foglalkoztatottak	1 214,4	2 362,9	2 448,1
<i>Ebből:</i>			
– munkanélküli	24,2	632,1	495,9
– gyesen, gyeden lévők	244,7	254,6	230,6
– gyermeknevelési támogatásban részesülők		-24,1	44,6
– tanulók	483,0	577,7	605,3
– nyugdíjasok	251,0	370,5	404,4
– egyéb inaktív	211,5	503,9	667,3
Nem-foglalkoztatottak aránya %	20,4	38,9	40,3

* Foglalkoztatottak külföldön dolgozókkal és sorkatonákkal, de gyesen, gyeden lévők nélkül.

Forrás: Számítások a nemzetgazdaság 1994. és 1996. január 1. munkaerőmérlege adataiból, KSH, Budapest, 1994, 1996

felszámolásának 1993. végéig tartó idő-szakával, a fiatalok felnőtt életpályája zömében munkanélküliséggel kezdődött, vagy ha mégis sikerült bejutniuk a munkaerőpiacra, arra mások kiszorítása-kiszorulása adott lehetőséget.

Az évtized első felében a munkavállalási korú népesség kihasználatlansága megkétszereződött: 20,4%-ról 40,3%-ra növekedett azoknak az aránya, akik munkanélküli ill. szociális ellátásból, vagy mások jövedelméből élnek. Az utóbbiak a 15–59 éves férfiak 35,2%-át, a 15–54 éves nőknek pedig a 45,7%-át tették ki 1996. elején.

A nem-foglalkoztatottak gyarapodása szempontjából is választóvonalat jelentett az 1993. év. Elsősorban azért, mert különböztek e létszámnövekedés forrásai a két időszak között. Az első szakaszban a nem-foglalkoztatottak növekményének 53%-a származott a munkanélkülivé és 47% az inaktívvá válásból. A második szakaszban a munkanélküliek száma csökkenésnek indult. De nem azért, mert az állástalanok újból munkavégzési lehetőséghez jutottak – a foglalkoztatottak számának zsugorodása ugyanis folytatódott –, hanem azért, mert végleg elhagyták a munkaerőpiacot. (A gazdaságilag nem aktív népesség 1994–96. közötti 85 ezres létszámnövekedése a munkanélküliek 136 ezres csökkenésének és az inaktívak 221 ezres bővülésének az egyenlege.)

A munkavállalási korú inaktívak állománya négy nagy csoportból áll: a gyermeknevelési támogatásokat igénybe vevőkből, a tanulókból, a nyugdíjasokból és az egyéb inaktívakból. Ezek együttes száma közel 1200 ezer volt 1990, és 1950 ezer 1996. elején.

E növekményt a gyermeknevelési támogatások alig észrevehetően (csupán négy%-ban) befolyásolták. A háromnál több kisgyermeket nevelő anyák számára 1993. óta elérhető „gyetet” ugyan 1996. elején már negyvennégy ezer nő vette igénybe, ezt azonban részben ellensúlyozta a gyeden, gyesen lévők csökkenése.³ Ezekkel a gyermeknevelési támogatásokkal 1990. elején a munkavállalási korú nők 8,5%-a, 1996. elején pedig 9,1%-a élt.

A gazdaságilag nem aktív népesség létszámgyarapodásának egyötöde tulajdonítható a munkavállalási korban történő nyugdíjazások száma megnövekedésének. A nyugdíjas állomány 1990–94. között 251 ezerről 371 ezerre, majd 1996. elejére 404 ezerre nőtt.⁴ Ez a munkavállalási korú népesség 4,2%-át tette ki a vizsgált időszak elején és 6,6%-át a végén, akik között a férfiak aránya mindvégig meghaladta a 60%-ot.

Az inaktívak létszámnövekedéséből 16% magyarázható azzal, hogy 1990–96. között 122 ezerrel nőtt az oktatásban részt vevő, munkavállalási korú fiatalok száma. Ez egyaránt visszavezethető a demográfiai boomra, a felsőoktatásba bekerülők nemzetközi viszonylatban is alacsony arányszámainak folyamatos korrekciójára és arra, hogy a munkanélküliséget megelőzendő, egyre több fiatal parkoltatnak az iskolarendszerben.

Végül 60%-ban az idézte elő az inaktívak számának megugrását, hogy 1990–96. eleje között 456 ezerrel nőtt a háztartásban maradók és egyéb eltartottak száma, akiknek az aránya a munkavállalási korú népességen belül 3,5% volt 1990, 8,3% 1994 és 11% 1996. elején. (A 15–54 éves nők körében 4,1%-ról 13,4%-ra, a 15–59 éves férfiak között pedig 3%-ról 8,8%-ra szökött fel a mutató a vizsgált időszak elejétől a végéig.)

A nem aktív népességen belül sajátos csoportot képviselnek a passzív munkanélküliek, akik hivatalosan nem tartoznak az állástalanok közé, mert helyzetüket reménytelennek látva, nem keresnek munkát, bár szeretnének dolgozni. A munkaerő-felmérés adatai szerint ezek száma 153,1 ezerről 101,8 ezerre csökkent 1992–96. között, ami azt jelenti, hogy ez a csoport az inaktívakon belül rendkívül kicsire zsugorodott (1992:4,8%, 1996:2,7%).

A 4. táblázatban bemutatjuk, hogyan változott a nem-foglalkoztatottak aránya 1992–96. között korcsoportonként és nemenként.⁵

4. táblázat

A nem-foglalkoztatottak aránya a főbb korcsoportokban, 1992–1996.*

Korcsoportok	1992.		1996.	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
15–24 éves	60,7	57,6	64,6	63,9
25–54 éves	19,1	21,8	22,1	27,0
55–59 éves	51,1	81,9	56,8	85,1
60–74 évesek	86,6	92,0	94,0	97,0
15–74 évesek	40,3	47,3	45,3	53,3

* Az összehasonlíthatóság miatt a katonák és a gyeden, gyesen lévők is a foglalkoztatottak között szerepelnek.

Forrás: A KSH Munkaerő-felmérésének adatai, 1992, 1996

Egy korábbi tanulmányban (Frey, 1994) az 1992. évi adatok kapcsán már rávilágítottunk arra, hogy különösen a 15–24 éves férfiak között feltűnően nagy a nem-foglalkoztatottak aránya a fejlett

piacgazdaságokéhoz viszonyítva. Azóta a helyzet tovább romlott, s a férfiakhoz felzárkóztak a nők is. A fiatalok magas inaktivitása természetesen nemcsak kedvezőtlen, hanem akár pozitív fejleményekre is utalhatna, ha ennek oka a beiskolázási arányok más országokénál magasabb szintje volna. Csakhogy ez Magyarországra egyáltalán nem jellemző. Az 1996. évi Mikrocenzus összefoglaló tábláiból ugyanis az olvasható ki, hogy a 15–19 éves fiúk 66%-a, a 20–24 éveseknek pedig a 10%-a vesz részt az oktatási rendszerben. A tizenöt EU-tagállamban 1995-ben 82,1 és 36,4%-ot tettek ki ugyanezek a mutatók. Míg hazánkban a 15–19 éves lányok 68%-a és a 20–24 éves nők 11,5%-a tanult, az EU-országok átlagában 82,9 ill. 37,4%. (European Commission, 1996.) Ez világosan jelzi, hogy a nem-foglalkoztatott fiatalok magas aránya nem a humán tőkeberuházás fő

55-59 éves férfiakkal már az 57%-a nem dolgozott 1996-ban, jöllehet az 1992. évi 51% is messze alulmúlta valamennyi fejlett piacgazdaság hasonló mutatóját.

Miután az elmúlt fél évtized úgy telt el, hogy a munkahelyüket elveszítők nagyobb részt a gazdaságilag nem aktív népességet gyarapították, nem pedig munkanélküliek lettek, továbbá az állástalanok és a munkaerőpiacra első ízben belépni szándékozók elhelyezkedésének ellehetetlenülése is az inaktivitás felé terelte a munkaerőállományt, önmagában a munkanélküliségi rátával már nem lehet reális képet festeni a munkaerőhelyzetről, beleértve annak területi különbségeit is. Ebből ugyanis olyan képtelen következtetés adódhat, mint pl. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye esetében, amely közismerten az ország legsúlyosabb munkaerőpiaci feszültségekkel ter-

A munkaerőpiaci helyzetet jellemző megyei mutatók

5. táblázat

Százalék

Megyék	Munkanélküliségi ráta*	Foglalkoztatottak** aránya	Nem-foglalkoztatottak*** aránya
Budapest	8,5	51,1	48,9
Baranya	7,9	44,1	55,9
Bács-Kiskun	9,3	46,7	53,3
Békés	9,5	42,8	57,2
Borsod-Abaúj-Zemplén	15,8	40,3	59,7
Csongrád	6,4	49,1	50,9
Fejér	8,9	48,6	51,4
Győr-Moson-Sopron	6,8	51,8	48,2
Hajdu-Bihar	13,4	42,3	57,7
Heves	14,3	40,6	59,4
Jász-Nagykun-Szolnok	13,3	42,1	57,9
Komárom-Esztergom	13,4	44,8	55,2
Nógrád	15,9	39,4	60,6
Pest	7,6	48,9	51,1
Somogy	9,8	44,2	55,8
Szabolcs-Szatmár-Borsod	12,7	38,4	61,6
Tolna	11,2	45,0	55,0
Vas	5,6	55,6	44,4
Veszprém	9,6	48,1	51,9
Zala	9,0	50,2	49,8
Országos átlag	10,0	46,4	53,6

* A munkanélküliségi ráta nevezőjében a foglalkoztatottak adatai a gyesen, gyeden lévők nélkül szerepelnek.

** Foglalkoztatottak sorkatonák és gyesen, gyeden lévők nélkül.

*** Nem-foglalkoztatottak: gyesen, gyeden lévők, munkanélküliek és inaktívak együtt.

Forrás: KSH, Munkaerő-felmérés, 1996

formáját jelentő képzés átlagon felüli méreteire vezethető vissza, hanem inkább annak elfecsérlését bizonyítja. Elgondolkoztató az is, hogy az

helt térsége. Ennek ellenére a munkanélküliségi ráta tekintetében a megyei rangsorban a középmezőnyben helyezkedik el. A problémák jobban

észrevehető, ha együttesen vizsgáljuk a munkanélküliségi rátát, a foglalkoztatottak és a nem-foglalkoztatottak arányát, amihez az 5. táblázat szolgáltat információt.

A 15–74 éves népesség munkaerő-kapacitásának kihasználtsága szempontjából Vas megye áll az élen, mert itt a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta és a nem-foglalkoztatottak aránya, továbbá itt a legmagasabb a foglalkoztatási színvonal is. E három mutató tökéletes szinkronban van további tíz megyében, ezek: Győr-Moson-Sopron, Pest, Fejér, Bács-Kiskun, Somogy, Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdu-Bihar, Heves, Borsod-Abauj-Zemplén és Nógrád. Ez azt jelenti, hogy a felsorolás elején álló megyékben az alacsony munkanélküliség magas foglalkoztatottsággal párosul. A lista vége felé haladva az előbbi növekvő, az utóbbi pedig csökkenő tendenciát mutat.

A többi megyében nem ilyen egyértelmű az összefüggés. Csongrád és Békés megyében, de különösen Baranyában és Szabolcsban ugyanis a munkanélküliségi ráta jóval szebb képet mutat a munkaerőpiaci viszonyokról, mint amit a munkaerő-kapacitások valós kihasználtságának az állapota tükröz. Ezzel szemben a főváros, Zala, Tolna és Veszprém megye, s főleg Komárom-Esztergom jóval kedvezőbb pozíciót foglal el a megyék rangsorában a foglalkoztatottság tekintetében, mint amire a munkanélküliségi rátákból következtetni lehet.

előző sorrendet követve 8,5%, 9,8% és 11,2% volt. Az állástalanok arányát tekintve a városok pontosan annyival álltak rosszabbul a fővárosnál, mint amennyivel jobban a kistelepüléseknél (15%-kal). A nem-foglalkoztatottak rátája azonban a városokban csak 6%-kal volt alacsonyabb a budapestinél, ezzel szemben a községekhez, falvakhoz mért előnyük ennek már a kétszeresét is meghaladta.

A foglalkoztatottság zsugorodásának hozama: a munkában maradtak jobb minőségi összetétele

A munkaerő-felmérés adatai szerint a foglalkoztatás színvonalának visszaesése leginkább az alacsony iskolázottságúakat (a 8 általánossal, ill. azzal sem rendelkezőket) sújtotta, miközben a főiskolát végzettek és a szakmunkások létszáma abszolút értékben is növekedett 1992-96. között. Ennek köszönhető, hogy javult a foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti összetétele. (7. táblázat) Ebből a nők többet profitáltak, mint a férfiak.

Az új – a korábbihoz képest jelentős változáson átesett – FEOR szerinti feldolgozás 1994-ben készült először a munkaerő-felmérés adataiból. Ebből a szellemi dolgozók 39%-os és a fizikai állományba tartozók 61%-os arányára lehet következtetni, ami érdemben azóta sem változott. (8. táblázat) 1994–96. között azonban a szellemi

6. táblázat

A munkaerőpiaci helyzetet jellemző mutatók településtípusonként

Településtípusok	Munkanélküliségi ráta*	Foglalkoztatottak**	Nem-foglalkoztatottak***
		aránya	aránya
Budapest	8,5	51,1	48,9
Városok	9,1	48,3	51,7
Községek	11,2	41,8	58,2

* A munkanélküliségi ráta nevezőjében a foglalkoztatottak adatai a gyesen, gyeden levők nélkül szerepelnek.

** Foglalkoztatottak sorkatonák és gyesen, gyeden levők nélkül.

*** Nem-foglalkoztatottak: gyesen, gyeden levők, munkanélküliek és inaktívak együtt.

Forrás: KSH, Munkaerő-felmérés, 1996

Ugyanezt az elemzést el lehet végezni településtípusonként is. A 6. táblázat szerint 1996-ban a 15–74 éves népesség 51,2%-a végzett rendszeres kereső tevékenységet a fővárosban, 48,3%-a a városokban és 41,8%-a a községekben, ill. falvakban. A munkanélküliségi ráta az

foglalkozásuk létszáma jobban csökkent (-3,4%), mint a fizikaiaké (-1%), s figyelemre méltó a foglalkozási fűcsoportok közötti átrendeződés a két állománycsoporton belül is. Ami az előbbit illeti, az irodai és ügyviteli dolgozók száma 15%-kal, a felső vezetőké pedig 11%-kal lett keve-

A foglalkoztatottak* száma és megoszlása legmagasabb iskolai végzettségük szerint

Iskolai végzettség	1992.			1996.		
	ezer fő	megoszl. %	nők aránya %	ezer fő	megoszl. %	nők aránya %
8 általános alatt	142,1	3,5	50,0	42,6	1,2	43,9
8 általános	1029,4	25,6	52,5	772,0	21,4	51,0
Szaktanácsképző	1029,0	25,6	26,4	1057,2	29,3	27,3
Szakisola	49,1	1,2	92,0	41,9	1,2	64,3
Gimnázium	482,6	12,0	64,6	412,2	11,4	62,9
Szakközépiskola	709,6	17,6	50,7	693,5	19,2	49,1
Főiskola	330,7	8,2	52,9	347,8	9,6	54,6
Egyetem	253,2	6,3	35,6	237,8	6,6	39,1
Összesen	4025,7	100,0	46,3	3605,0	100,0	44,7
<i>ebből:</i> fizikai szakképzett- séggel rendelkezők	1936,8	48,1	24,9	1898,3	52,7	28,7

* Gyeseen, gyeden lévők és sorkatonák nélkül

Forrás: A KSH Munkaerő-felmérésének adatai

A foglalkoztatottak száma és megoszlása foglalkozási főcsoportok szerint

Foglalkozási főcsoportok	1994.		1995.		1996.	
	ezer fő	megoszlás	ezer fő	megoszlás	ezer fő	megoszlás
Törvényhozók, igazgatási, érdekképviselet., gazdasági vezetők	240,8	6,5	212,8	5,9	215,2	6,0
Egyetemi, főiskolai képzettség önálló alkotást igénylő foglalkozások	383,3	10,4	396,4	10,9	408,8	11,3
Egyéb felsőfokú képzettséget igénylő foglalkozások	448,6	12,1	461,0	12,7	447,8	12,4
Irodai és ügyviteli foglalkozások	318,9	8,6	291,0	8,0	273,1	7,6
Szolgáltatás jellegű foglalkozások	517,0	14,0	524,8	14,5	544,3	15,1
Mező- és erdőgazd. foglalkozások	132,4	3,6	129,7	3,6	139,6	3,9
Ipari és építőipari foglalkozások	852,3	23,1	828,7	22,9	807,6	22,4
Gépszerezők, járművezetők	390,1	10,6	392,4	10,8	400,4	11,1
Szakképzettséget nem igénylő egyszerű foglalkozások	359,9	9,7	338,8	9,4	319,1	8,9
Fegyveres testületek foglalkozásai	49,2	1,4	46,9	1,3	48,4	1,3
Összesen	3692,5	100,0	3622,5	100,0	3605,0	100,0

* Gyeseen, gyeden lévők és sorkatonák nélkül.

Forrás: KSH Munkaerő-felmérés, 1994., 1995., 1996.

sebb, miközben az egyetemi, főiskolai képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozásúak csoportja 7%-kal gyarapodott. A fizikai állományon belül ugyanakkor a szakképzettséget nem igénylő foglalkozások betöltőinek a száma fogyatkozott meg a legnagyobb arányban (-12%), s 5%-os létszámvesztés érte az ipari és építőipari foglalkozásúakat is. A szolgáltatás jellegű és a mezőgazdasági foglalkozásúak száma viszont 5–5%-kal emelkedett.

A kilencvenes évek tömeges munkahelymegszűnése természetesen nem hagyta érintetlenül a foglalkoztatottak szektorális összetételét sem. Bár az ágazati osztályozási rendszer válto-

csökkent. Az előbbi ma a keresők 8,3%-ának, az utóbbi pedig alig egyharmadának biztosít munkalehetőséget. Egyidejűleg 45%-ról 59%-ra nőtt a szolgáltatások foglalkoztatói szerepe, de ez az aránynövekedés úgy következett be, hogy az ott dolgozók száma is több, mint 10%-kal kevesebb lett. Itt is érdemes azonban a globális folyamatok mögé nézni. A nemek szerint bontott adatokból ugyanis érdekes következtetés adódik.

Nevezetesen az, hogy a férfiak körében 1990. óta folyamatosan nő a szolgáltatásban dolgozók létszáma. A nőknek ezzel párhuzamosan nemcsak a száma, hanem a foglalkoztatottakon belüli részesedése is egyre alacsonyabb, mégpedig

9. táblázat

A foglalkoztatottak* száma és megoszlása
a három fő szektorban

Időpont	Mezőgazdaság		Ipar		Szolgáltatások		Összesen	
	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%
Nők								
1990.	394,9	14,8	803,9	30,2	1462,3	55,0	2661,1	100,0
1992.	143,4	7,7	534,0	28,6	1187,1	63,7	1864,5	100,0
1994.	92,6	5,5	436,3	25,7	1167,6	68,8	1696,5	100,0
1996.	73,3	4,6	404,4	25,1	1134,1	70,3	1611,8	100,0
Férfiak								
1990.	560,1	19,9	1257,3	44,7	993,4	35,4	2810,8	100,0
1992.	316,7	14,3	897,0	40,4	1004,5	45,3	2218,2	100,0
1994.	235,0	11,4	801,0	39,0	1019,0	49,6	2055,0	100,0
1996.	229,1	11,2	785,6	38,6	1021,6	50,2	2036,3	100,0
Férfiak és nők együtt								
1990.	955,0	17,5	2061,2	37,7	2455,7	44,8	5471,9	100,0
1992.	460,1	11,3	1431,0	35,1	2191,6	53,6	4082,7	100,0
1994.	327,6	8,7	1237,3	33,0	2186,6	58,3	3751,5	100,0
1996.	302,4	8,3	1190,0	32,6	2155,7	59,1	3648,1	100,0

* Az 1990. évi adatok tájékoztató jellegűek, mert a KSH munkaerőméréséből származnak, szemben a többivel, aminek forrása a Munkaerő-felmérés. Az utóbbi éves átlagot jelent, az előbbi pedig az év elejére vonatkozik. Emellett a munkaerőmérésben foglalkoztatottként szerepelnek a gyesen, gyeden lévők. Ezek a Munkaerő-felmérés adataiban az inaktívok között jelennek meg. A foglalkoztatottak száma mindkét esetben tartalmazza a sorkatonák adatait.

zása miatt az időbeli összehasonlítást fenntartással kell kezelni, a főbb tendenciákat le lehet olvasni a 9. táblázatból.

1990-96. között a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma kevesebb, mint harmadára, az iparban dolgozóké pedig majdnem a felére

nemcsak szolgáltatási szektorban, hanem – összhangban a nők munkaerőpiaci térvesztésével – a másik kettőben is.

Ha a szektorális megoszlásokat összehasonlítjuk a 15 EU-tagállam hasonló arányszámaival (10. táblázat), rendkívül gyors hazai felzárkó-

zásról lehet beszélni. Olyannyira, hogy a mezőgazdaságban dolgozó nők aránya a foglalkoztatottak összességéhez viszonyítva ma már szinte azonos az EU-tagállamok 1995. évi átlagával, s ugyanez elmondható az iparban dolgozó férfiakról is. Sajnálatos módon ez a közeledés kényszeralkalmazkodás, nem pedig a gazdaság egészséges fejlődésének, természetes struktúraváltozásának a következménye. (10. táblázat)

A 11. táblázat alapján a foglalkoztatottak ágazati szerkezetének módosulását – immár összehasonlítható adatokkal – részletesebben is elemezhetjük.

gozóipar és az építőipar munkaerő-állománya zsugorodott, ugyanakkor a villamosenergia-, gáz-, és hőellátásban dolgozók létszáma változatlan maradt. A második időszakban az utóbbira összpontosult a létszámvesztés. Az építőiparban 8%-kal bővült a foglalkoztatottak száma, ami kizárólag a férfiakra korlátozódott. A feldolgozóipar erőteljesen lelassult létszámcsökkenése pedig nagyobb részt a nőket sújtotta. Ennek két alágazatában (fa-, papír- és nyomdaipar, nemfém ásványi termékek gyártása) mindkét nemre kiterjedően nőtt a foglalkoztatottak száma, s további kettőt (vegyipar, kohászat) ugyanez jellemzett a férfiak vonatkozásában.

10. táblázat

A foglalkoztatottak szektorális megoszlása
a 15 EU-tagállamban

Százalék

Szektor	1990.			1992.			1994.			1995.		
	Férfi	Nő	Össz.	Férfi	Nő	Össz.	Férfi	Nő	Össz.	Férfi	Nő	Össz.
Mezőgazdaság	7,1	5,9	6,7	6,4	5,1	5,9	6,1	4,6	5,5	5,9	4,4	5,3
Ipar	42,0	19,7	33,1	41,5	18,8	32,3	40,1	17,1	30,6	39,7	16,7	30,2
Szolgáltatás	50,9	74,4	60,2	52,1	76,1	61,8	53,8	78,2	63,9	54,4	78,9	64,5

Forrás: Employment in Europe, European Commission, 1996, Brussels-Luxembourg, p. 147

- 1992–1996. között a legnagyobb létszámvesztés kétségkívül a mezőgazdaságot érte. Ez csak részben magyarázható szervezeti átalakulással, a korábbi nem mezőgazdasági jellegű melléküzemági tevékenységek leválásával és önállósulásával. Ennél nagyobb szerepe volt annak a termelés-csökkenésnek, ami az ágazat tradicionális külpiaacainak elvesztésével, a belföldi fogyasztás visszaesésével és a kieleződő versenyrel függ össze. A kisüzemi gazdaságok térnyerése – legalábbis ami az ott alkalmazásban állók létszámát illeti – szintén az élőmunka-felhasználás mérséklődésével járt együtt.⁶ Napjainkra szerencsére megállt a mezőgazdaság munkaerő-helyzetének rosszabbodása. Sőt, a munkaerő-felmérés 1995–96. évi adatait szemügyre véve már 2,5%-os létszámnövekedést figyelhetünk meg. Ezen belül a férfiak száma 10 ezerrel (+4,6%) nőtt, és csak a nők csökkent, de az is a korábbi éveknél jóval mérsékeltebben (3,4%, azaz 2,6 ezer fővel).⁷

- Míg 1992–94. között az iparban foglalkoztatottak száma 13%-kal lett kisebb, 1994–96. között már csak 3,4%-kal. Az első időszakban a feldol-

- 1992–96. között a szolgáltatásban dolgozók száma alig két százalékkal lett kevesebb, s ez is nagyobb részt a periódus második felére esett. Ezen belül a férfiak száma másfél százalékkal nőtt, a nőké pedig 4,5%-kal csökkent. Foglalkoztatási szempontból jelentősen átrendeződött a szolgáltató ágazatok belső szerkezete.

1. A legnagyobb létszámnövekedés (+15 ezer) 1992–96. között a pénzügyi szektorban következett be, ami mindkét nemre kiterjedt és töretlen volt. A szakma felértékelődését jelzi, hogy míg a férfiak száma másfélszeresére nőtt, a nőké csak 10%-kal gyarapodott. Emiatt e korábban meglehetősen elnőiesedett területen 24-ről 30%-ra nőtt a férfiak aránya.

2. A férfiak térnyerése jellemezte a kereskedelmet is, ahol összességében hat ezerrel bővült a munkaerő-állomány, de úgy, hogy a férfiak száma 33 ezerrel nőtt, a nőké pedig 27 ezerrel csökkent. Ennek köszönhető, hogy a férfiak aránya 41%-ról 48%-ra nőtt az ágazat foglalkoztatottai között. A létszám leépülése elsősorban 1992–94-re esett, a gyarapodás pedig jórészt 1994–96-ra összpontosult.

A foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági ágak szerint

Ágazat	Férfiak			Nők		
	1992.	1994.	1996.	1992.	1994.	1996.
Mezőgazdaság, vad- és erdőgazdaság	316,7	235,0	229,1	143,4	92,6	73,3
Bányászat	45,5	34,6	27,4	7,2	4,6	5,4
Feldolgozó ipar	590,6	510,4	496,6	462,9	378,4	354,2
élelmiszeri, ital-, dohánytermékek gyártása	118,1	105,9	95,5	91,9	73,8	69,6
textília, ruházati, bőrtermékek gyártása	47,9	42,0	33,5	145,9	136,9	121,8
fa-, papír- és nyomdaipari termékgyártás	59,2	48,2	51,5	42,2	26,5	28,8
vegyipari termékek gyártása	61,0	52,3	56,5	43,7	38,8	37,4
nemfém ásványi termékek gyártása	22,8	18,8	20,0	14,6	10,0	11,4
kohászat, fémfeldolg. termékek gyártása	80,0	65,6	66,4	32,6	22,5	17,9
gépipari termékek gyártása	179,8	152,6	151,5	79,7	62,2	60,1
bútorgyártás, egyéb feldolgozó- ipari termékek gyártása	21,8	25,0	21,7	12,3	7,7	7,3
Villamos energia, gáz-, hő-, vízellátás	76,6	77,2	65,5	31,4	31,1	23,2
Építőipar	184,3	178,8	196,1	32,5	22,2	21,6
Kereskedelem	200,7	202,2	235,5	279,7	265,2	251,4
Szálláshely szolgáltatás, vendéglátás	48,7	52,5	52,3	66,9	58,1	61,7
Szállítás, raktározás, posta és távközlés	243,0	229,2	235,0	103,4	85,3	86,2
Pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatás	16,5	18,9	24,9	52,2	54,0	58,4
Ingatlanügyletek, bérbeadás	68,4	67,5	66,9	71,9	58,1	61,4
Közigazgatás, társadalombiztosítás*	191,8	202,1	184,1	101,9	118,1	122,5
Oktatás	75,4	83,8	78,7	236,4	254,8	240,9
Egészségügy, szociális ellátás	58,9	57,7	55,6	177,4	181,3	169,9
Egyéb közigazgatási, társadalmi és személyes szolgáltatás	101,1	105,1	88,6	97,3	92,7	81,7
Együtt	2218,2	2055,0	2036,3	1864,5	1696,5	1611,8

* Foglalkoztatottak gyesen, gyeden lévők nélkül, sorkatonákkal. Utóbbiak a közigazgatás sorban jelennek meg.

Forrás: A KSH munkaerő-felmérésének adatai

3. A klasszikus közszolgáltatásokat létszám-növekedés jellemezte a vizsgált időszak első felében és csökkenés a másodikban, de ennek egyenlege a periódus egészét tekintve csak az egészségügy-szociális ellátások területén lett negatív. Az utóbbiban tíz ezerrel kevesebben dolgoztak 1996-ban, mint 1992-ben. Az oktatásban foglalkoztatottak száma 1992–94. között 28 ezerrel gyarapodott, majd 1994–96. között 20 ezerrel visszaesett. Mind a növekedés, mind pedig a csökkenés létszámarányosan érintette a két nemet. Ez

jellemezte egyébként az egészségügyi-szociális területet is. Így az említett ágazatok mindegyikében változatlan maradt a nők 75%-os jelenléte.

4. Végül a közigazgatásban és a kötelező társadalombiztosításban összesen 12 ezerrel dolgoztak többet 1996-ban, mint 1992-ben. Ez az első periódus 26 ezer fős létszámbővülésének és a második szakasz 14 ezres csökkenésének az egyenlege. A vizsgált időszak eleje és vége között a nők aránya 35%-ról 40%-ra nőtt. Ez egy-

felől annak köszönhető, hogy az újonnan felvettek 60%-a nő volt. Másfelől a létszámleépítések időszakában csak a férfiak hagyták el (önként vagy kényszerből?) a közigazgatást, mégpedig valószínűleg a kelleténél nagyobb arányban, mert a felszabadult munkahelyek egy részét is nőkkal töltötték be.⁸

A szolgáltatásban dolgozó nők viszonylag magas aránya miatt – azon belül is az oktatásban és egészségügyben foglalkoztatott nagyszámú női közalkalmazottnak köszönhetően – jelentősen eltér a férfiak és nők összetétele munkáltatójuk tulajdonformája szerint.⁹ 1994-ben a nők 52%-a dolgozott kizárólag állami tulajdonú munkáltatónál – ez a férfiak körében csak egyharmad volt –, ugyanakkor alig egynegyedük állt alkalmazásban tisztán magántulajdonú cégnél, ami jóval alacsonyabb a férfiak 32%-ánál. 1996-ra 44%-ra csökkent az előbbieket és 29%-ra nőtt az utóbbiak aránya a nők megoszlásában munkáltatójuk tulajdonformája szerint. A férfiak átstrukturálódása a magánszektorba azonban a nőknél gyorsabban zajlott, így a két nem összetétele távolodott egymástól. 1996-ban a férfiak 27%-a dolgozott tiszta magántulajdonú és 41%-a tiszta állami tulajdonú munkáltatónál, ami a nők megoszlásának szinte a fordítottja. (12. táblázat)

A foglalkozási státust illetően szintén jelentős a nemenkénti különbség.

1996-ban a nők 87%-a, a férfiaknak viszont csupán a 78%-a volt alkalmazott. Ezen belül a segéd- és betanított munkások közel azonos előfor-

dulási gyakorisága mellett a férfiaknál a szakmunkások aránya, a nőknél pedig a szellemi dolgozóké kiugróan magas. 1992-ben – az akkori foglalkozási státus nomenklátúra szerint csoportosítva a foglalkoztatottakat – az alkalmazásban állók aránya mindkét nemnél alacsonyabb volt, mint 1996-ban. Négy év alatt jelentősen csökkent a szövetkezeti tagok aránya, s ez nem korlátozódott csupán a mezőgazdasági szövetkezetek tagjaira. A szövetkezeti, de általában a társas-vállalkozások tagjainak részaránya a férfiak esetében mintegy kétszerese a nőkre jellemző értéknek. 1990. elején minden jel arra utalt, hogy a nők megelégnélő vállalkozó kedve biztosítani fogja a foglalkoztatottakon belüli előfordulásukkal arányos részvételüket a vállalkozók között. Úgy tűnik, hogy mára ez a lendület lelohadt. 1992-96. között a foglalkoztatott nők körében csupán 5,4%-ról 6,7%-ra nőtt a vállalkozók aránya, míg a férfiak esetében 8,8%-ról 13,3%-ra. Emiatt a nők jelenléte a vállalkozók között 35%-ról 29%-ra csökkent.

1996-ban éves átlagban a foglalkoztatott nők 9%-a dolgozott általában heti 40 óránál kevesebbet (de döntő többségük 15 óránál többet), míg 11% nyilatkozott úgy, hogy teljesített munkaóráinak a száma meghaladja a 42-őt. Ugyanezek az arányszámok a férfiak esetében: 3, ill. 22%. A 40 óránál kevesebbet dolgozó nők felének és a férfiak 40%-ának munkaidő-kedvezmény miatt rövidebb a szokásosnál a heti munkaideje; ők tehát teljes munkaidős foglalkoztatottnak számítanak. Emellett a nők további 17%-át, a férfiaknak pedig a 19%-át azért foglalkoztatják rövidített munkaidőben, mert nem tudják őket folyamatosan ellátni munkával. Részmunkaidősöknek

12. táblázat

A foglalkoztatottak* megoszlása foglalkozásuk jellege szerint

Százalék

Státusz	Nők		Férfiak		Nők aránya	
	1992.	1996.	1992.	1996.	1992.	1996.
Alkalmazásban álló	83,7	87,3	76,1	77,9	48,7	47,5
Szövetkezeti tag	3,8	1,5	7,1	2,7	31,6	30,5
Társas vállalkozás tagja	5,3	2,8	7,4	5,3	38,3	29,7
Vállalkozó	5,4	6,7	8,8	13,3	35,0	28,9
Segítő családtag	1,8	1,7	0,6	0,8	68,6	65,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	43,3	44,7

* Gyesen, gyeden lévők és sorkatonák nélküli létszám alapján.

Forrás: A KSH Munkaerő-felmérésének adatai

legfeljebb az e két kategórián kívül eső foglalkoztatottakat lehet tekinteni a vizsgált körből, ami mintegy 25 ezer férfinak és 50 ezer nőnek felel meg. Ez a foglalkoztatott nőknek az öt-hat, a férfiaknak pedig a két százaléka.

Összegzés

A kilencvenes évek közepére lefékeződtek azok a kedvezőtlen folyamatok, amelyek a munkaerőhelyzet általános rosszabbodását előidézték. A mélypontot elérve azonban a munkaerőpiac jelzőszámai sokkal rosszabbak, mint az évtized elején voltak. A választóvonalat az 1993/94. év fordulójánál lehet meghúzni. Az ezt megelőző időszak jellemzői sok szempontból különböznek az azóta eltelt évektől, ami azzal függ össze, hogy a munkanélküliség növekedésből csökkenésbe váltott át. Sajnálatos módon ez a foglalkoztatottak számát nem gyarapította. Ugyanakkor a foglalkoztatottság zsugorodásának kétség kívül volt pozitívuma is: javult a munkában maradtak minőségi összetétele.

1990–93. közé esett:

- a foglalkoztatottság visszaesésének kilenczede, amit súlyosbított az a körülmény, hogy ez idő alatt a munkavállalási korú népesség száma is növekedett; ezen belül:

- a nyugdíjkorhatáron túl dolgozók munkaerőpiacról való kiszorulásának a négyötöde, és
- a munkavállalási korú foglalkoztatottak létszámcsökkenésének a 96%-a

- a munkanélküliség növekményének teljes egésze,
- és az inaktív állomány bővülésének a hetven%-a, amit az idézett elő, hogy a megszűnt munkahelyeken feleslegessé vált dolgozóknak csak kisebb része (negyven%) lett munkanélküli, a többség a gazdaságilag nem aktív népesség létszámát gyarapította.

1994–96. között:

- megállt a munkavállalási korú népesség növekedése,

- erősen lelassult, majd stagnálásba fordult a foglalkoztatottak számának visszaesése, ezen belül:

- a korábbi évekhez hasonló ütemben folytatódott a munkavállalási koron felüliek kiszorulása a munkaerőpiacról,
- a munkavállalási korú foglalkoztatottak létszámcsökkenése ugyanakkor minimális volt,

- a munkanélküliek száma folyamatosan apadt, ami nem amiatt következett be, mert az állástalanok munkához jutottak, hanem azért, mert végleg elhagyták a munkaerőpiacot,
- az inaktívvá válás aggasztóan magas üteme továbbra is fennmaradt.

A fenti folyamatok következményeit illusztráljuk néhány durván leegyszerűsített adattal!

a) 1990–96. között a foglalkoztatottak száma közel másfél millióval (5,2-ről 3,7 millióra) csökkent. Míg 1990. elején a teljes népesség 50,2%-a végzett kereső tevékenységet, 1996. elején alig 37%-a. Ez azt jelenti, hogy egy foglalkoztatottnak a korábbi egy helyett mára majdnem két nem-foglalkoztatotról kell gondoskodnia. Ez nagyobb terhet ró a magyar foglalkoztatottakra, mint a tizenöt EU-tagállamban, ahol 1995-ben átlagosan a népesség 40%-a dolgozott. Ennél is rosszabb a helyzet a 15–64 éves népesség alapul vételével, s azon belül is főleg a férfiak körében, akik közül tíz százalékkal kevesebben végeztek kereső tevékenységet Magyarországon (hatvan %), mint a 15 EU-tagállamban 1995-ben (hetven %).

b) A regisztrált munkanélküliek száma a kezdeti felfutás után 1993. óta már csökkenést mutat. Ennek mértéke mintegy kétszáz ezer fő; azaz az állástalanok száma hétszáz ezerről ötszáz ezerre apadt. Eközben azonban a foglalkoztatottak száma sem növekedett. Így a volt munkanélküliekből – általában a segélyre való jogosultságuk megszűnése után – inaktívak lettek. Megtévesztő lehet tehát a munkanélküliség visszaeséséből a munkaerőpiaci helyzetre – jelen esetben annak javulására – következtetni. Ehelyett helyesebb a nem-foglalkoztatottak arányából kiindulni, amely a munkanélküliek és inaktívak együttes létszámát fejezi ki, a munkavállalási korú népességhez viszonyítva. Ez a mutató húsz %-ról negyven %-ra nőtt 1990–96. között, ami azt jelenti, hogy a munkavállalási korú népesség munkaerőpiaci értelemben vett kihasználatlansága az évtized első felében megkétszereződött. A munkaerőpiac területi különbségeit már csak e mutató alapján lehet reálisan megítélni.

c) A nem-foglalkoztatottak közül 1996. elején 1950 ezren tartoztak a gazdaságilag nem aktív népességhez, amely négy nagy csoportból áll: 1. a különböző gyermeknevelési támogatásokat igénybe vevőkből (275 ezer), 2. a 15 éven felüli

tanulókból (605 ezer), 3. a munkavállalási korban nyugdíjazottakból (404 ezer) és 4. az ún. egyéb inaktívakból (667 ezer), akiket háztartásbelieknek szoktunk nevezni. Ennek a négy csoportnak a létszáma 1990–96. között együttesen több, mint hatvan %-kal (1200 ezerről 1950 ezerre) nőtt.

A két periódus jellegzetesen különbözik egymástól a férfiak és a nők munkaerőpiaci trendjeinek fejlődése szempontjából is. Az első időszakban a nők munkahelymegtartó képessége a férfiakénál jobbnak bizonyult, így a munkanélküliség növekményéből a nők a foglalkoztatotakon belüli létszamarányuknál kisebb mértékben részesedtek. A második szakaszban a férfiak kerültek előnyösebb helyzetbe. Foglalkoztatottságuk növekedésnek indult, szemben a nőkével, akiknek valamennyi munkaerőpiaci mutatója (foglalkoztatottság, munkanélküliség, inaktivitás) még javában folyamatosan romlik.

Felhasznált irodalom

- Cz.P., 1997.: Megkezdődött a birtokkoncentráció, Népszabadság, 1997. április 18.
- European Commission, 1996: Employment in Europe, EC Directorate-General for Employment, Industrial Relations and Social Affairs, Brussels, pp. 147-162
- Frey Mária, 1994.: Az állam szerepe a foglalkoztatáspolitikában és a munkaerőpiaci programok menedzselésében, Készült „Az Átalakulás Foglalkoztatáspolitikája Magyarországon”c. ILO/Japán Projekt keretében, Budapest, április
- Központi Statisztikai Hivatal, 1994: A nemzetgazdaság munkaerőmérlege 1994. január 1. KSH, Budapest
- Központi Statisztikai Hivatal, 1996: A nemzetgazdaság munkaerőmérlege 1996. január 1. KSH, Budapest
- Központi Statisztikai Hivatal, 1997.: Munkaerőpiaci jellemzők 1997. IV. negyedévében, KSH, Budapest
- Lakatos Judit, Nádas Magdolna 1996: Az atipikus foglalkoztatási formák elterjedtsége Magyarországon, Kézirat, Budapest

Lábjegyzet

¹ Természetesen jó lenne, ha az elemzést nem kellene lezárni 1996. elejével, hanem ki lehetne terjeszteni 1996. egészére. Mivel a munkaerőmérleg adatai csak később lesznek elérhetők, ezt az igényt a munkaerő-felmérés

adataira alapozva lehet kielégíteni. A kétfajta statisztika tartalma azonban eltér egymástól, így az utóbbiból csupán a főbb tendenciákra lehet következtetni. Ezek azt mutatják, hogy 1995. és 1996. IV. negyedéve között négy ezerrel csökkent a foglalkoztatottak száma. Mivel a változás mértéke nem éri el a mintavételi hibahatárt, a foglalkoztatás stagnálásáról lehet beszélni. Ezen belül a férfiak száma kissé emelkedett, a nőké pedig azonos mértékben csökkent 1996. folyamán. (KSH, 1997)

² 1995-ben a tizenöt EU tagállamban a foglalkoztatott nők átlagosan 31,3%-a dolgozott részmunkaidőben. (European Commission, 1996) Ugyanakkor Magyarországon a kereső tevékenységet végző nők csupán 7,6%-a dolgozott rendszeresen heti 35 óránál rövidebb munkaidőben. (Lakatos, Nádas, 1996)

³ Ebben még nem érzékelhető a gyed megszűnésének és a gyes jövedelemhatárhoz kötésének hatása, ami ezt az állományt 1996. folyamán bizonyára tovább apasztotta.

⁴ A KSH 1996. IV. negyedévi munkaerő-felmérésének részletes táblaanyagából jóval nagyobb létszám adódik a munkavállalási korú, gazdaságilag nem aktív nyugdíjasok állományára: 563 ezer fő, ami a 15–54 éves nők és a 15–59 éves férfiak 9,3%-a. Ezen belül a saját jogon nyugdíjasok aránya 21%, a rokkant nyugdíjasoké 77%, a hozzátartozói nyugdíjban részesülők pedig 2% volt.

⁵ Az időbeli összehasonlíthatóság érdekében olyan adatokat kellett használnunk a 4. táblázatban, amely a sorkatonák mellett a gyesen, gyeden lévőket is a foglalkoztatottak között szerepelteti.

⁶ Ezt érthetővé teszik a Mikrocenzus adatai, amelyek azt mutatják, hogy 1996-ban a földtulajdonos háztartások száma 1,8 millió volt, melyek közül csaknem egymillióan 0,2 hektárnyi, 230 ezren pedig 0,2–1 hektárnyi földdel rendelkeztek. Tíz ha-nál nagyobb földje a tulajdonosok 2,1%-ának, ötven ha-nál nagyobb pedig 0,3%-ának volt. (Cz.P., Népszabadság, 1997. április 18.)

⁷ Az 1996. évi Mikrocenzus adatai szerint a mezőgazdaságban foglalkoztatott aktív keresők megoszlása munkáltatójuk tulajdonformája szerint a következő volt: 39% dolgozott magán-munkáltatónál, 36% szövetkezetnél, tíz-tíz % állami és vegyes tulajdonú cégnél. A többi megkérdezett nem tudta megmondani munkáltatója tulajdoni jellegét.

⁸ 1994–96. között a 14 ezres növekedés úgy következett be a közigazgatásban, hogy a férfiak száma 18 ezerrel lett kevesebb, a nőké ugyanakkor négyezerrel növekedett.

⁹ Erre a KSH munkaerő-felmérésének adataiból lehet következtetni, amit azonban óvatosan kell kezelni, mert a lakossági kikérdezés miatt meglehetősen bizonytalan a munkáltatókra vonatkozó információk tartalma. Ezért nem az abszolút számok, hanem a változás tendenciája érdemel igazán figyelmet.